

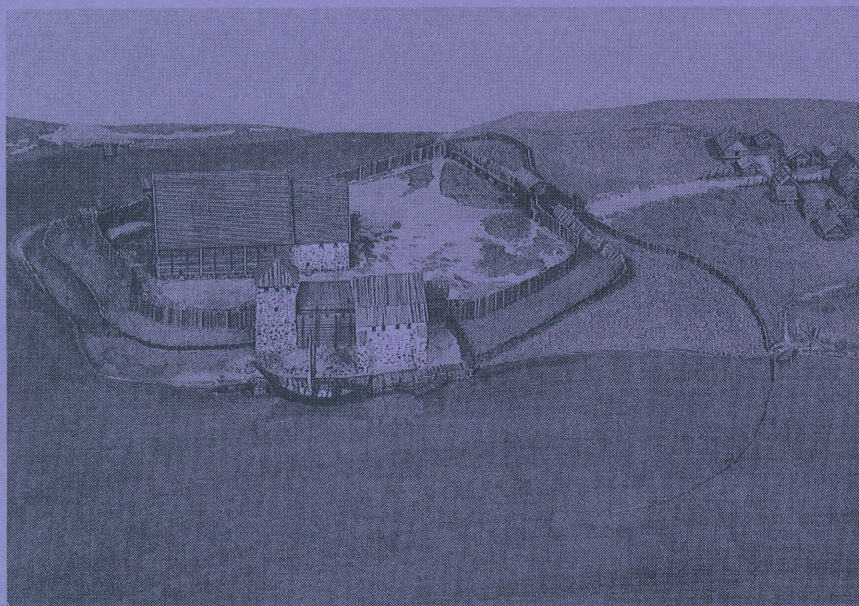
Arkeologia

NYT!

Arkeologi

NU!

4 / 96

Arkeologia
NYT!
Arkeologi
NU!
4/96

6. vuosikerta

Julkaisija

Turun maakuntamuseon ystävät -
Åbo Landskapsmusei vänner r.y.
Arkeologian jaosto -
Arkeologi sektionen.
puheenjohtaja
Heimo Kumlander
Betanianskatu 2 as.16,
20810 Turku.
p. k.02-2353 240 t.02-261 2183.

Vastaava toimittaja

Anneli Keränen
Västaräkinkatu 1 A 7,
20610 Turku.
p.su - to 02-244 5895
klo 20.30 jälk.

Toimituskunta

Matti Eloranta, Heimo Kumlander,
Antero Rantanen ja Hilikka Saarimäki

Tilaukset

Turun maakuntamuseon ystävät r.y.
PL 286, 20101 Turku
tai arkipäivinä klo 9.00 - 11.00
Puh. 02-2352 555.

Tilaushinta

Yhdistyksen jäsenille veloituksetta,
muille vuosikerta 50 mk
(3 - 4 numeroa postikuluneen)
Irttonumero 15 mk.

Mainokset

1/1 sivu 500 mk
1/2 sivu 300 mk
1/4 sivu 200 mk

Tilinumero:

Merita 2267 18 - 125967

ISSN 1236 - 4827

**OPISKELUUN
PAPERITARVIKKEET
ATK-TARVIKKEET**

**LIPPIKSIÄ
T-PAITOJA
PINSSEJÄ**

**TÄMÄKIN
PAINATUS
TEHTY MEILLÄ**

**KOPIOT
VÄRIKOPIOT**

UNIPAPS

Turun yliopiston kirjakauppa ja jäljennepalvelu
Kerttulinkatu 1, puh. 333 6666

Tämän lehden painatuskustannuksista on huolehtinut Konresta Oy. Kiitämme lämpimästi arkeologian harrastustoiminnan tukemisesta. Konresta Oy:n toimenkuvaan saamme tutustua lähemmin lehden Arkeologia NYT! - Arkeologi NU! numerossa 1/97.

Kansikuva:

Koroisten piispankirkko ja kauppapaikka
1200- luvun lopulla
Pienoismalli Reino Mattila
Turun Maakuntamuseo
Foto Pekka Kujanpää
Biskopskyrkan och handelsplatsen på Korois
i slutet av 1200-talet
Miniatyrmodell, Reino Mattila.
Åbo Landskapsmuseum
Foto Pekka Kujanpää

Anneli Keränen

Ystävyyttä yli rajojen

Arkeologian harrastajia pohjoismaista vierailulla Suomessa

NAU-Nordisk Amatörarkeologisk Udgravningslejr kokoontui Saloon 8.11.1996. Pohjoismaiset harrastaja-arkeologit ovat suunnittelemassa uutta Nau-leiriä. Toivon mukaan sellainen järjestetään ensi vuonna Suomessa. Salo - Uskelan Seura ry yhteistyössä Anna-Liisa Hirviluodon kanssa suunnittelee kaivausleiriä Salon seudulle. Toivomme hartaasti, että leiri toteutuisi, ja jäämme odottamaan vain tietoa milloin, missä, miten..., jotta voimme ilmoittautua mukaan.

NAU-kokouksen osanottajat Ruotsista ja Tanskasta, Anna-Liisa Hirviluoto sekä yksi harrastaja Ango rystä olivat 9.11.1996 vieraina Turussa. Kaupunkikierroksen jälkeen vieraat siirtyivät harrastaja-kollegojensa kyyditseminä Kuralan Kylämäkeen, jossa nautittiin oivallinen perinne-ateria, pitkään haudutettua lihakeittoa ja uunituoretta leipää sekä palanpainikkeeksi kotikaljaa. Vieraat kiittelivät Turun maakuntamuseon väkeä Markku Ikäheimoa ja Anneli Sorvojaa sekä ystävällistä emäntää hyvästäkestityksestä ja Kylämäen esittelystä.

Anna-Liisa Hirviluodon toivomuksesta lähdettiin vielä autoilemaan. Käytiin tutustumassa Koroisten niemen maisemaan (Huom.lehden kansikuva). Kylmä sääkään ei haitannut ja niemi oli kunnostusten jälkeen näkemisen arvoisen.

Kuralan kokeiluverstaan tiloissa jatkui ohjelma. Henrik Asplund ja Jaana Riikonen kertoivat Katariinan Kirkkomäen arkeologisista kaivauksista ja tutkimuksista kaivausten jälkeen. Kiinnostuneempaa yleisöä saa hakea. Kaarinan muinaspukuun, joka Jaana Riikosella oli mukanaan, tutustuttiin oikein sormituntumalla. Oli myös mielenkiintoista nähdä miten pukuun pukeuduttiin.

Iltaipalan jälkeen olikin vierailla edessä kotimatka. Z. Topeliuksen kirjoittama satukirja Turun linnan tonttu matkalukemisinaan vieraat saatettiin junalle ja satamaan. Turkulaiset isännät saivat kutsun tulla tutustumaan Tukholmaan. Heillä on kuulemma paljon näytettävää.

Arkeologiasta kiinnostuneet ihmiset eri puolilla Pohjolaa tuntuvat olevan kovin mukavaa väkeä. Tietysti!!!

HÄMEEN MUINAISKAUPUNKI, OLIKO SITÄ?

Hämeen keskiaikaa seminaari 22.11.1996 pohti mm. Varikkoniemen kaivausten tuloksia.

Seminaarin oli järjestänyt Suomen keskiajan arkeologian seura.

Hämeenlinnan Varikkoniemellä aloitettiin kaivaukset 1986 museoviraston toimesta Eeva-Liisa ja Hans-Peter Schulzin johdolla.

Hans-Peter Schulz kertoi omassa alustuksessaan, että Varikkoniemellä on ollut toimintaa 200-luvulta j.Kr. lähtien. Tutkimusten perusteella kiinteä asutus niemellä alkaa 700-luvulta jatkuen 1300-luvulle, kuitenkin tämänkään jälkeen kokonaan katkeamatta.

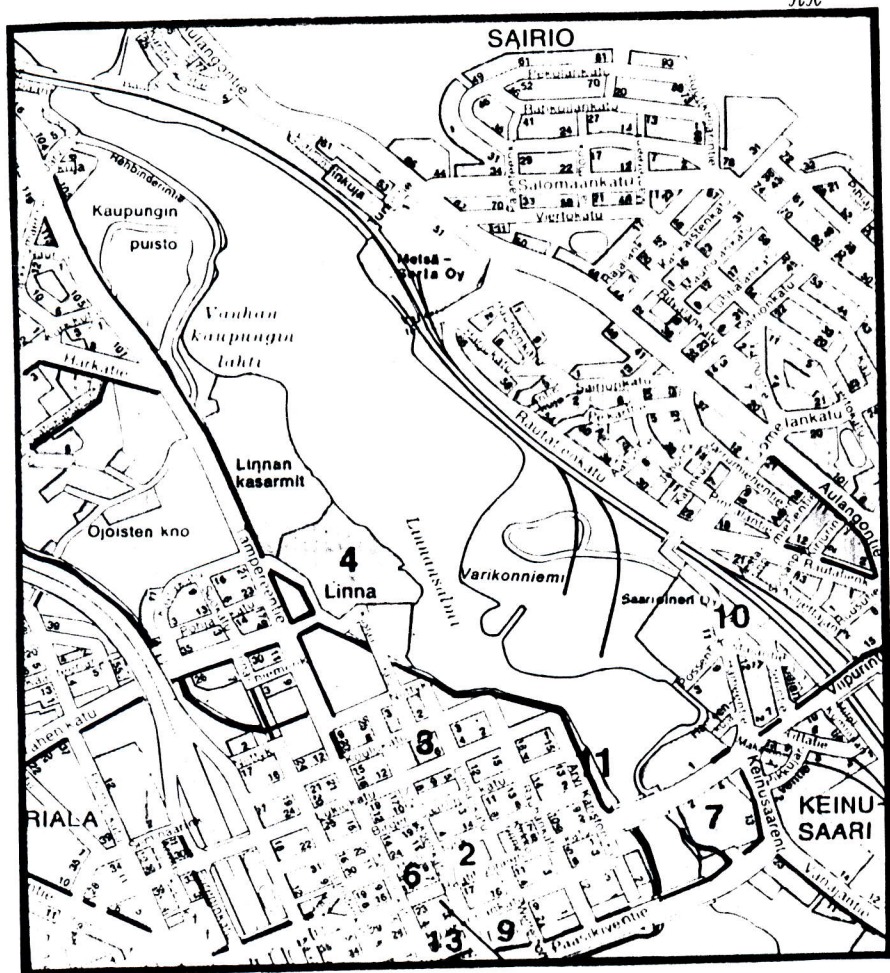
Schulz kertoi kaivausten kulusta ja niistä ongelmista mitä kaivausten aikana oli ilmennyt kun huomattiin, että paikalla on ollut paljon myöhäisempää toimintaa, joka vaikeutti kaivamista ja tulkintaa. Lisäksi ongelmana on ollut se, että on pystytty kaivamaan vain vähän kerrallaan monen vuoden aikana, jolloin eri kaivausten dokumentointi ja yhteen sovittaminen on tuottanut ongelmia.

Eräs ongelma varmasti oli myös se, että pian kaivausten aloittamisen jälkeen alettiin puhua hyvin merkittävästä löydöstä ja Varikkoniemi nousi otsikoihin muinaisena Vanajan kaupunkina, jonka novgorodilaiset, venäläisen kronikan mukaan polttivat. Seminaarissa arvostelua saikin osakseen se etteivät tutkijat hillinneet tätä keskustelua muinaiskaupungista, vaikka he itse pian alkoivatkin puhua varovammin paikan luonteesta.

Professori Jussi-Pekka Taavitsainen ja FT Markus Hiekkänen arvostelivatkin tutkijoita juuri siitä, etteivät nämä korjanneet käsityksiä muinaiskaupungista vaan antoivat Vanajan kaupungin nousta julkisuuteen myös tiedeyhteisössä, niin kotimaassa, kuin muuallakin. He arvostelivat myös sitä, etteivät kaivajat muuttaneet kaivaustapaansa vaikka huomattiinkin, että perinteinen tasokaivaus ei tähän alueeseen sopinut mm. myöhemmän toiminnan ulottuessa vanhimpiin kerroksiin saakka sekoittaen kerroksia keskenään. Alueellahan on ollut saha, mylly ja varikko, joiden toimintaa ja rakenteita eivät tutkijat olleet riittävästi huomioineet ja tästä syystä päätyneet väärin tulkintoihin alueen luonteesta. Virhetulkintoja on ollut juuri kulttuurikerrosten koskemattomuudessa sekä paksuudessa ja mm. tien pohjien ja mahdollisten muurien välillä sekä rakennuksien määrässä, joita alussa tulkittiin olevan kymmeniä onkin nyt supistunut kolmesta viiteen varmaan. Muita toki on ollut, mutta tulkinta vaikea koska rakennusten pohjat ovat pahoin sekoittuneet myöhäisemmän toiminnan takia.

Valitettavaa on se, ettei seminaarissa jäänyt tarpeeksi aikaa keskusteluun ja näin ollen Hans-Peter Schulz ei riittävästi saanut esitettyä näkemyksiään paikasta ja sen luonteesta, eikä tulkintoihin johtaneista syistä, joita hän on alueesta esitti. Keskustelu ei myöskään tuonut apua kysymykseen onko kyseessä vain tavanomainen rautakauden asuinpaikka, vai kaikesta huolimatta sen aikaisesta maanviljelyskylästä poikkeava merkittävä alueellinen keskus.

Onkin toivottavaa, että se keskustelu mikä seminaarissa jäi käymättä, jatkuisi tiedeyhteisön sisällä rakentavassa hengessä ja tutkimuksia paikalla voitaisiin jatkaa, jotta paikan todellinen luonne saataisiin esin. Vaikka tulkinnoissa onkin ollut ylilyöntejä se kuitenkin opettaa miten vaikeaa luotettavan kuvan luominen on ja varmasti arkeologian arvostus tätä kautta kasvaa.

Henrik Asplund

TULOKSIA TURUN YLIOPISTON ARKEOLOGISISTA TUTKIMUKSISTA LOUNAIS-SUOMESSA VUONNA 1996

Vuonna 1996 Turun yliopiston arkeologian oppiaine suoritti 13 arkeologista kenttätutkimusta, joista 7 Lounais-Suomessa (Turun maakuntamuseon toimialueella). Muut tutkimuskohteet sijaitsivat Hämeenkoskella, Lapinjärvellä, Maaningassa, Nokialla, Pernajassa sekä Uukuniemellä. Kaikki tutkimukset, lukuunottamatta Nokian Sotkanlinnan, Raision Mullin sekä Turun Riihivainion kaivauksia, olivat niukalla budjetilla suoritettuja pieniä koetutkimuksia tai inventointeja. Vaikka kenttätutkimukseen suunnattujen määrärahojen niukkuus on silmiinpistävä, täytyy positiivisena piirteenä todeta kenttätöiden rahoituspohjan laajuus; kuntien, erilaisten opistojen ja yhdistysten panostus on mahdollistanut monen pienen hankkeen toteuttamisen. Lounais-Suomessa suoritettujen tutkimusten alustavat tulokset ovat seuraavat:

Dragsfjärd, Hertsböle, Senatsberget

Senatsbergetin kivikautisella asuinpaikalla suoritettiin pienimuotoinen koekaivaus toukokuussa ja syyskuussa yhdessä Dragsfjärds amatörrarkeologer -yhdistyksen kanssa. Tarkoituksena oli kerätä aineistoa asuinpaikan typologista ajoittamista sekä sen laajuuden määrittämistä varten. Tutkimuksen kuluessa kiinnitettiin myös huomiota asuinpaikan keskusalueella sijaitsevaan tasanteeseen, joka vaikutti mahdolliselta asumuspainanteelta. Tasanteen tarkan vaaituksen perusteella tehty pintaprojektiokartta osoittaa, että rinteessä on melko selvärajainen terassi. Tasanteelta ja sen ympäristöstä löytyi kvartsi- ja kivilaji-iskoksia, kiviesineiden katkelmia, palaneiden luiden fragmentteja ja saviastianpaloja, mutta selkeästi ajoitettavia löytöjä paikalta ei löytynyt. Asuinpaikan sijaintikorkeus viittaa keskineoliittiseen aikaan (noin 3000-2000 eKr).

Kalanti, Vähä-Kuuvanvuori

Turun yliopisto suoritti toukokuussa yhteistyössä Uudenkaupungin kansalaisopiston kanssa Vähä-Kuuvanvuoren fosfaattikartoituksen. Vähä-Kuuvanvuorella sijaitsee

arvoituksellinen kivivallitus, jonka tarkoitusta ei ole pystytty selvittämään. Alueen merkittävyyden puolesta puhuu neljän historiallisen ajan kylän yhteisomistus. Rakennelman korkeaan ikään viittaa puolestaan se, että paikan käytöstä ei ole perimätietoa. Näytteenotto suoritettiin kaivamalla vallin sisä- ja ulkopuolelle koekuoppia, joiden pohjalta näytteet otettiin. Erittäin kivisessä maassa ei havaittu mitään jälkiä asumisesta tai muusta ihmistoiminnasta. Fosfaattinäytteet analysoitiin ns. spot test (tahratesti) -menetelmällä. Viitteet kohonneisiin pitoisuuksiin olivat epäselvät ja voisivat selittyä myös fosforipitoisuuden luontaisilla vaihteluilla.

Lieto, Vanhalinna

Vanhalinnan museo jatkoi arkeologisia tutkimuksia linnavuoren lähiympäristössä yhteistyössä arkeologian oppiaineen ja Liedon kunnan kanssa. Linnavuoren koillisrinteessä jatkettiin aikaisemmin aloitettua koekuopitusta. Lähes koko koekuopin tutkitulta alueelta löytyi nuorempaan rautakauteen ajoittuvaa asuinpaikkamateriaalia, mm. saviastianpaloja. Myös linnavuoren länsipuolelle kaivettiin koekuoppia sekä suoritettiin pintapöimintää peltoalueella. Aurajoen tuntumasta löytyi vähän rautakauden saviastiafragmentteja - esihistoriallisiin löytöihin kuuluu myös pieni kivinen taltta.

Parainen, Degerby, Fagervik

Turun yliopisto järjesti lokakuussa pienimuotoisen kaivauksen Fagervikin kivikautisella asuinpaikalla. Yhteistyöhön osallistuivat lisäksi Paraisten kunta, Pargas hembygdsförening ja Åbolands medborgarinstitut. Fagervikin asuinpaikka löytyi pari kuukautta ennen kaivauksen suorittamista opettaja Hans Myhrmanin ahkeran etsinnän tuloksena. Kohde sijaitsee suurella hiekanottoalueella ja on lähes kokonaan tuhoutunut. Kapealle säilyneelle kannakselle avattu tasokaivausalue paljasti heikosti värjäytyneen, mutta löytörikkaan kulttuurikerroksen. Yleisimmät löydöt olivat kvartsi- ja kivilaji-iskoksia, palaneita luita sekä saviastian palasia; viimeksi mainitut olivat erittäin huonosti säilyneitä, eivätkä mahdollista asuinpaikan typologista ajoittamista. Korkeusmittaus osoittaa, että asuinpaikka sijaitsee yllättävän korkealla, noin 34 metriä merenpinnan yläpuolella. Asuinpaikka kuulunee tämän perusteella kampakeraamiseen aikaan (noin 3000 eKr).

Raisio, Ihala, Mulli

Arkeologian oppiaine jatkoi yhteistyössä Raision kaupungin kanssa Mullin myöhäisrautakautisen (1000-1200 jKr) asuinpaikan kaivausta. Kenttätutkimukset Mullissa saatiin nyt päätökseen. Asuinpaikalla paljastui edellisten vuosien tapaan verrattain hyvin säilyneitä puurakenteita, mm. jäännöksiä nurkkasalvotusta talosta. Löytöaineistossa dominoivat nyt savitiiviste, savikiekkojen katkelmat sekä saviastioiden palat. Mullin tutkimushanke jatkuu nyt kirjoituspöydän ääressä tutkijoiden käydessä aineistoa läpi; tulossa on useita opinnäytetöitä sekä ajan myötä toivottavasti myös aineiston julkaisu. Raision Krookilan kotiseutukeskukseen on valmistumassa kaivaushavaintoihin perustuva näyttely asumisesta Raisiossa esihistoriallisen ajan lopulla; näyttely on avoinna kesän asuntomessujen yhteydessä.

Raisio, Huhkonkallio

Huhkonkallion polttokalmistoalueen tuntumassa jatkettiin vuonna 1995 aloitettuja koekaivauksia. Alueen sivuitse kulkevaa tietä rakennettaessa vuosina 1961-62 löytyi viikinkiaikaisia (800-1050 jKr) esineitä, jotka viittasivat siihen, että paikalla on polttohautauksia. Yhtenäistä kalmistokiveystä alueella ei näyttäisi olevan, vaan hautaukset on tehty kallionkoloihin. Tämä käsitys sai lisätukea vuoden 1995 tutkimusten havainnoista, joihin sisältynee ainakin yksi vastaava hautarakenne. Vuonna 1996 jälkiä hautauksista ei löytynyt.

Turku, Räntämäki, Riihivainio

Arkeologian opiskelijoiden opetuskaivaus suoritettiin Riihivainion asuinpaikalla touko-kesäkuussa. Tutkimuskohteena oli kivi- ja varhaismetallikautisen asuinpaikan reuna-alue, jossa erään aikaisemman havainnon perusteella tiedettiin esiintyvän ohut varhaisrautakautinen kulttuurikerros. Tarkoituksena oli kerätä aineistoa, joka nimenomaan kertoisi varhaisen rautakauden (500-0 eKr) asutuksesta. Kaivauksissa osoittautui, että paikalla on tähän periodiin ajoittuva kerrostuma; saviastiafragmentteja löytyi runsaasti, mutta asumisesta ja elämisestä tarkemmin kertovat löydöt ja havainnot olivat valitettavan vähäiset.

Heljä Brusila

Mietoisten inventointi

Turun maakuntamuseo jatkoi kuntakohtaista muinaisjäännösten inventointia Mietoisissa. Inventointi oli luonteeltaan perusinventointia, jonka yhteydessä tarkastettiin ennestään tunnettujen kohteiden sijaintiolosuhteet ja kunto sekä etsittiin uusia löytökohteita. Uusia muinaisjäännöksiä paljastui kolme: Mannuisista vallitus, jonka ikä on vielä hämärän peitossa, Saarisen kylän Inonniemestä kolme hautaraunion kaltaista kiviröykkiötä ja Ranta-Vakkisen Mettalasta mahdollinen asuinpaikka tai kalmistoalue. Suurena apuna inventoinnissa olivat mm. paikkakunnalta kotoisin olevat Antti Lonki ja Markku Lemmetti.

Loimaan mlk:n Kojonkulman osa-alueinventointi

Loimaan mlk:n Kojonkulmalla on meneillään osa-alueinventointi, jonka suorittaa Ville Laakso Turun maakuntamuseon valvonnassa. Inventointilöytöjä ovat mm. kuppikivi ja muutama kvartsi-iskoslöytöpaikka.

Kari Uotila

Naantalin kirkon kaivaukset vuonna 1996

Naantalin kirkon länsitornin vieressä olevan kapean huonetilan tutkimukset aloitettiin vuonna 1996, sillä huonetilaan rakennetaan seurakunnan kipeästi kaipaamia tiloja. Ns. S-huoneen lattian alta kaivettiin paikoin jopa kolmen metrin paksuiset kulttuurikerrokset, joista löydettiin keskiaikaisia rahoja, muototiiliä, ikkunalasiasia ja tarve-esineitä. Näitä Naantalin seurakunnan rahoittamia tutkimuksia on tarkoitus jatkaa vuonna 1997.

TURUN ALUEEN GEOLOGINEN KEHITYS JÄÄKAUDESTA NYKYAICAAN, ITÄMEREN RANNANSIIRTYMINEN JA ASUTUSHISTORIA

Gunnar Glückert, Maaperägeologia, Turun yliopisto

Suomen ikivanha kiteinen peruskallioperä on näkyvissä kalliopaljastumina ja koostuu kiteisistä kivilajeista, kuten graniiteista, gneisseistä ja liuskeista sekä tulivuoren tuotteista syntyneistä vulkaanisista kivilajeista. Varsinais-Suomen kallioperässä on pääasiassa vanhoja liuskeita (jältään yli 1800 milj.v.) ja erilaisia syväkiviä, kuten graniitteja, dioriitteja ja gabroja. Nuorimpia syväkiviä ovat ns. rapakivet (ikä 1550-1700 milj.v.), joita tavataan Vehmaan ja Laitilan seuduilla. Vehmaan punainen, tasarakeinen rapakivigraniitti on valittu Varsinais-Suomen maakuntakiveksi.

Suomen kallioperää peittää ohut geologisesti nuori irtomaakerros, joka syntyi irtaimista maalajeista pääosin jääkauden aikana ja sen jälkeen viimeisen runsaan 10 000 vuoden aikana. Maaperän paksuus on Varsinais-Suomessa keskimäärin 5-10 m, enintään 50-100 m. Varsinaissuomalainen maisema muuttuu jatkuvasti lähinnä rannikon maatumisen sekä rantavoimien ja jokien kuljetus- ja kerrostamis-toiminnan sekä tietysti myös ihmistoiminnan tuloksena.

Maalajien jakautuminen näkyy parhaiten maaperäkartoilla, joita on ilmestynyt Turun, Mynämäen, Uudenkaupungin, Laitilan, Vehmaan ja Yläneen, Salon, Loimaan, Someron ja Suomenselän alueilta (1:100 000 ja 1:20 000).

Varsinais-Suomen maaperän muodostavat pääosin jääkaudella syntynyt moreeni, harjut sekä savet. Sulavasta mannerjäätikön kerrostamaa moreenia tavataan vähän, lähinnä kallioalueiden alarinteillä. Pääosa moreenista on savikkojen alla näkymättömissä. Moreenialueista koostuvat myös ns. reunamoreenit, joita tavataan selänneparvina mm. Mietoisten ja Laitilan alueilla. Ne syntyivät muinaiseen Itämereen päättyvän mannerjään reunalle, jossa moreenialueista kerrostui jään reunan suuntaiseksi pieniksi selänteiksi noin 10 000 vuotta sitten.

Jäätikön reunaosissa virranneen sulamisveden kerrostumia ovat ns. pitkitäisharjut, joita on myös Varsinais-Suomessa. Tunnetuin on Turun-Laitilan harjujakso, joka kulkee Airstolta Turun kautta Maskuun ja edelleen Mynämäen

kautta Laitilaan ja Pyhärantaan. Mellilän-Oripään-Säkylän harjujakso on kooltaan ja ainesmäärältään Varsinais-Suomen suurin harju. Harjut syntyivät jäätikön sulamisvesien kuljettamasta, alkuaan moreeniatuotteesta, joka kerrostui mereen päättyvän jään reunalle raiioihin ja muodosti korkeitakin selänteitä. Sora- ja hiekkaselänteet muodostavat harjujaksoja, jotka kulkevat jäätikön perääntymissuunnassa eli kaakosta luoteeseen. Monet harjut on pahoin revitty soranoton takia ja osa harjuista on asutuksen ja liikenneväylien alla.

Mannerjäätikön reunan pysyessä paikallaan satoja vuosia kerrostui sen edessä lainehtineeseen muinaiseen Itämereen suuria jäätikön reunamuodostumia noin 10 000—11 000 vuotta sitten. Näitä sora- ja hiekkakerrostumia ovat Etelä-Suomen Salpausselät, jotka ovat paikoin kooltaan erityisen korkeita ja leveitä reunan eteen kerrostuneita suistoja, deltoja. Varsinais-Suomen itäosassa kulkee 3. Salpausselkä Jurmosta Kemiön ja Perniön kautta Kiikalaan. Pääosa tästä maaperä-kerrostumasta on korkeina, kapeina selänteinä, Kiikalassa se laajenee laajaksi deltatasanteeksi (lentokenttä) ja kumpukuoppamaastoksi (Hyypärä). Salpausselkään kaivetut lukuisat hiekkakuopat ovat todisteena yhteiskuntamme suuresta sora- ja hiekka-aineksen käyttötarpeesta.

Mannerjään reunan edessä olleeseen muinaiseen Itämereen kerrostui jäätiköstä olleesta moreeniatuotteesta myös hienojakoista kivennäismaalietettä, joka laskeutui meren pohjalle savena. Näiden glasiaalisavien päälle sedimentoitui myöhemmin nuorempia savia eri Itämeren vaiheiden aikana. Niinpä Varsinais-Suomen savikot ovatkin paikoin varsin paksuja. Esim. Aurajokilaaksossa Turun kaupungin keskustassa on tavattu 30-60 m paksuja savikerrostumia. Laajin yhtenäinen savialue Varsinais-Suomessa on Loimaalla.

Mannerjäätikön kalliosta irroittamia ja kuljettamia eri kokoisia lohkaraita tavataan maan pinnalla runsaasti etenkin rapakivialueilla. Huomiota herättäviä ovat suurikokoiset siirtolohkarait, joita on Varsinais-Suomessa runsaasti. Osa niistä on rauhoitettu, mm. alueen suurimpia, noin 8 m korkea siirtolohkare, ns. Emovaha Nousiaisten Santamalassa sekä ns. Pirunpesä Turun Urusvuorella.

Varsinais-Suomen geologiseen kehitykseen vaikuttivat jääkauden jälkeinen maankohoaminen ja siihen liittyvä Itämeren rannansiirtyminen. Maankohoaminen on Turun seudulla nykyisin noin 40 cm sadassa vuodessa. Maankohoamisen myötä rannikkomaamme maa-ala kasvaa jatkuvasti. Rannikkomme alavimmat osat ovat maatuivat muinaisesta Itämerestä vasta viimeisten 3 000 vuoden aikana, joten maaperä on siten geologisesti varsin nuorta. Kallioalueiden väliset viljellyt

Iso graniittia oleva siirtolohkare Turun Uittamon uimarannalla on kulkeutunut paikalle mannerjäätikön mukana jääkaudella.

Noin 7500 vuotta vanha rantakivikko, ns. pirunpelto, on noin 55-56 metrin korkeudella merenpinnasta Nunnavuoren laella Turun Runosmäessä.

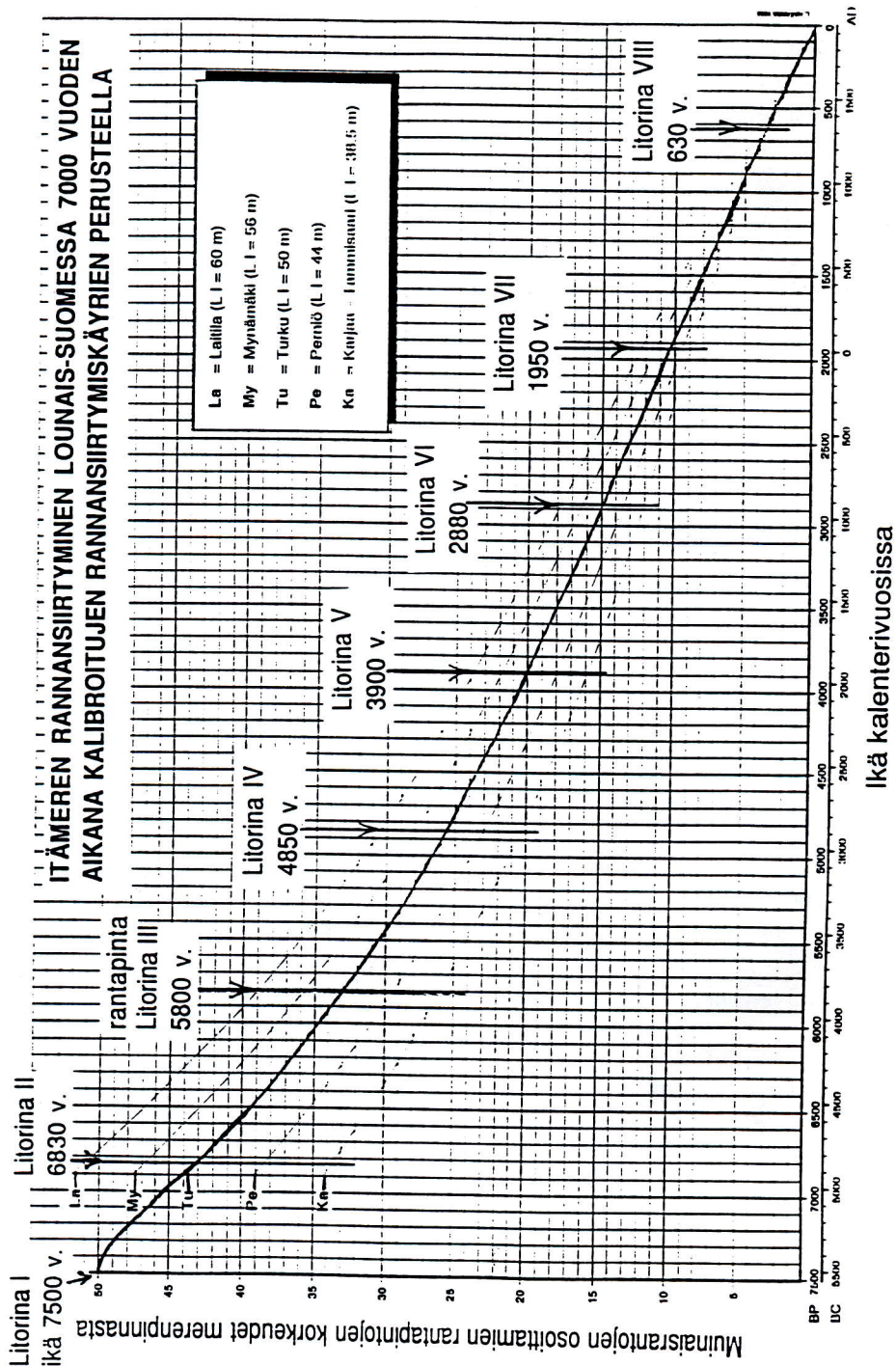
savikot ovat vanhaa merenpohjaa. Maatuneet alueet peittyivät kasvillisuuden alle vasta viimeisten vuosituhsien aikana. Tuolloin havumetsät yleistyivät Etelä-Suomessa ja myös voimakas soistuminen sai alkunsa. Metsien luonnontilainen ja maaperän kehitys ovat rautakaudella ja sen jälkeen olleet olennaisesti riippuvaisia ihmisen toiminnasta, kuten kaskeamisesta, maanviljelystä, laiduntamisesta sekä asutuksen määrästä ja sen kestosta.

Geologisesti mielenkiintoisia luontokohteita ovat myös pohjaveden purkauspaikat, lähteet sekä maanvyörymät jokivarsilla. Esihistoriallisen ihmisen kulttuurijäänteitä ovat mm. vanhat asuinpaikat kivikaudelta lähtien sekä röykkiömäiset muinais-haudat, ns. hiidenkiukaat pronssikaudelta.

Jääkauden jälkeen nousivat maankohoamisen myötä veden alla olleet alueet saarina muinaisesta Itämerestä ja saaristo suureni. Rantavoimat muokkasivat mm. mäkien lakia ja rinteitä ja kerrostivat erilaisia muinaisrantoja, kuten ranta-valleja ja -terasseja sekä rantakivikoita. Näyttävimmät muinaisrannat ovat erikokoiset lohkarepellot, ns. pirunpellot, joita tavataan yleisesti Varsinais-Suomessa. Esimerkkinä mainittakoon Turun Runosmäen Nunnavuoren pirunpelto.

Suot ovat biologisesti kasviyhdyksuntia, geologisesti turvekerrostumia. Soiden keskimäärin 2-6 m paksut turvekerrostumat ovat arvokkaita luonnon arkistoja mm. alueen metsien ja ilmaston kehityshistorian kannalta. Etenkin turpeessa olevat mikrofossiilit kertovat suon ja ympäröivien metsien kasvillisuushistoriasta jääkaudesta nykyaikaan. Suuri osa soista ei ole enää luonnontilassa, niitä on ojitettu ja otettu myös turvetuotantoon. Turve onkin arvokas luonnonvara yhteiskuntamme hyödynnettäväksi.

Tämä kirjoitus liittyy Turun Työväenopistolla 12.9.96 pidettyyn yleisöluentoon ja sitä täydentäneeseen luontoretkeilyyn Turun ympäristössä 14.9.96.

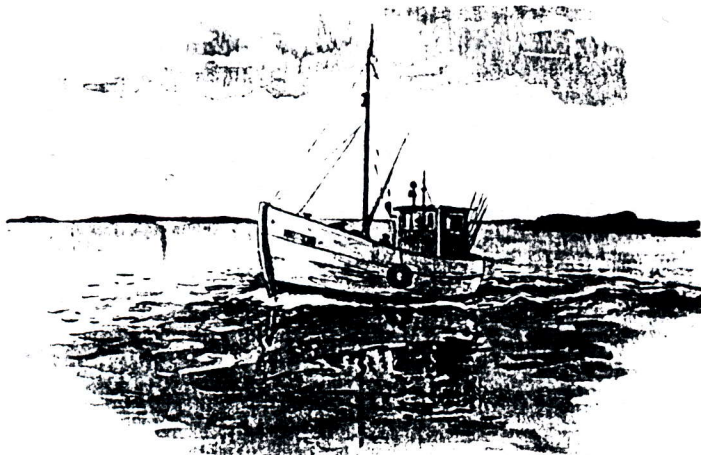

AHVENANMAAN ARKEOLOGINEN RETKI 05.05.-07.05.1995. Osa 1/3

Tieto siitä, että Ahvenanmaan arkeologiset kohteet poikkeavat mantereen kohteista on saanut meidät kiinnostumaan asiasta. Idea arkeologisesta retkestä Ahvenanmaalle sai alkunsa sinne suoritetusta linturekstä ja siellä nähdystä esihistoriallisista paikoista.

Ajatuksena oli myös toteuttaa diasarja Ahvenamaan retkestä, sen luonnonsta ja arkeologiasta. Olimme jo pitkään puhuneet retken valmistelusta, mutta nyt siitä tuli ajankohtainen, piti saada jotakin näkyvää aikaan.

RETKEN SUUNNITTELU

Alkuvaiheessa haastattelimme jo Ahvenanmaalla käyneitä ja yritimme saada vinkkejä sopivista kohteista. Se olikin vaikeaa, sillä paikalla käyneitä kyllä oli, mutta kukaan ei varsinaisesti osannut kertoa mitään riittävää retken pohjaksi. Linturetken aikana oli hankittu Ahvenanmaan museolta inventointikertomuksia useasta kunnasta ja havaitsimme ne varsin pian kaikkein käyttökelpoisimmaksi materiaaliksi. Tutustuimme niihin ja muuhun kirjallisuuteen ja erotimme niistä mielenkiintoisimmat kohteet. Hankimme karttoja ahvenanmaalta ja helppokäyttöisimmäksi osoittautui tavallinen matkailukartta, joka oli riittävän monipuolinen (1:100 000, saa kirjakaupoista). Sijoitimme nämä kohteet kartalle ja se helpotti reittien suunnittelua. Retkemme oli suunniteltu kolmepäiväiseksi ja ensimmäiseksi suureksi ongelmaksi muodostui ajan vähyys. Mielenkiintoisia kohteita oli valtava määrä aikaan nähden. Jouduimme karsimaan sellaiset paikat joihin oli pitempi kävelymatka.

Suunnittelimme karkeasti ensimmäisen ja kolmannen päivän ohjelmaan pinemmat reitit ja toiselle päivälle pitkän auringonnoususta auringonlaskuun kestävä retken. Kartalle muodostui kolmiapila.

Perjantain alueeksi valitsimme Hammarlandin. Lauantain alueena Finnström, Sund ja Saltvik. Sunnuntaiksi jäi Jomala sekä Ahvenanmaan museo. Nyt meillä oli kartalla karkeat aluejaot sekä kohteet, joita olimme pitäneet mielenkiintoisimpina, ehdottomasti nähtävinä. Tämän jälkeen täydensimme kartan ajoreitiltä. Reitin varrelle sijoitimme muut löytämämme arkeologiset kohteet ja sitten alkoi tarkempi suunnittelu. Ajan suhteuttaminen tiedossa oleviin paikkoihin ja raju karsinta valtavasta kohdemäärästä. Tässä oli suurena apuna inventointikertomukset, joista kävi ilmi alueen ajoitus, laatu ja määrä. Monissa tapauksissa valitsimme paikan, jossa löytöjä oli useampia (esim. hautakumpuja). Ajoitusta käytimme hyödyksi saadaksemme riittävän kattavan kuvan Ahvenanmaan esihistoriasta.

MATKAVARUSTUS

Varustuksen tulee huomioida ajankohtainen säätila - varustus sään mukaan! Jalkineisiin kannattaa kiinnittää erityistä huomiota. Kohteiden monipuolisuuden vuoksi. Jalkineet eivät saa missään tapauksessa olla liukkaita. Tulee huomioida sää- sekä maasto-olosuhteet, niin jalkineiden kuin muunkin pukeutumisen suhteen. Kannattaa myös ottaa huomioon, että saaristossa on yleisesti aina kylmempää ja tuulisempaa kuin mantereella. Vaatteita saa pois päältä, mutta lisää ei saa, ellei siihen ole varautunut.

Kameran ja filmien valinta henkilökohtaisen tarpeen mukaan. Kannattaa miettiä mitä kuvaa ja miksi. Lisävarusteiksi voisi miettiä esim. kiikarin ja kompassin tms. valintaa.

Telttaretkelilyä suunnittelevan on syytä huomioida Ahvenanmaan erilainen lainsäädäntö.

MATKAN JÄRJESTELY

Reittien suunnittelun jälkeen tuli ajankohtaiseksi matkan järjestely. Ajoneuvon, laivayhteyden ja majoituksen suunnittelu. Erilaisia vaihtoehtoja löytyy. Matkaan voi lähteä omalla autolla, polkupyörällä tai ne voi vuokrata paikan päältä. Ajan vähyiden vuoksi valitsimme oman auton. Suunnittelimme retket itse, mutta valmiita pakettejakin löytyy, esim. polkupyöräilyä varten on omia opaskarttoja. Ahvenanmaalla maantieopasteet olivat selkeitä, ne helpottavat liikkumista ja kohteiden löytymistä, niin pyörällä kuin autollakin.

Ajoneuvon valinnan jälkeen tuli kysymykseen Ahvenanmaalle pääsy - laivayhteys. Vaihtoehtoja löytyy useampia, autolautat tai pienemmät saaristolautat. Aikataulujen selvittelyjen jälkeen valitsimme Ruotsiin kulkevan autolautan. Vaihtoehtoja kannattaa harkita. Matkayhtiöillä on valmiita paketteja, joissa on lauttamatkan lisäksi mukana myös majoitus. Majoitus mahdollisuudet ovat monipuolisia, riippuen matkaanlähtijän tasovaatimuksista. Matkailutoimistoista löytyy erilaisia esitteitä ja yhteystietoja. Nämä kannatta tehdä pitkällä aikavälillä, sillä kyseinen majoituskohde voi olla jo varattu. Ahvenanmaalla matkaillaan paljon. Mekin jouduimme huomaamaan sen, sillä valitsemamme kohteet olivat varattuja jo pitkälle syksyyn. Tästä syystä jouduimme valitsemaan keskustan hotellimajoituksen. Hinnastaan huolimatta se oli meille paras ratkaisu. Retkestämme tuli raskas ja se taas edellytti kunnon yöunet sekä virkistäytymismahdollisuudet.

Poikkeuksen muodostaa tietenkin telttamajoitus. Tällöin kannattaa tutustua oppaisiin paikkojen tason ja laadun selvittämiseksi. Jo senkin vuoksi, ettei Ahvenanmaalla mantereen jokamiehen oikeuden päde.

MATKA

Kaikkien valmistelujen jälkeen koitti vihdoin se päivä, jolloin jonotimme sataman autojonossa päästäksemme laivaan.

Matkasta kannattaa nauttia jo upean saaristommekin vuoksi. Me vietimme aikaamme laivan kannella lintuja ja aurinkoa tarkkaillen, sekä ruokapyöjän antimista nauttien. Matkalla oli runsaasti nähtävää.

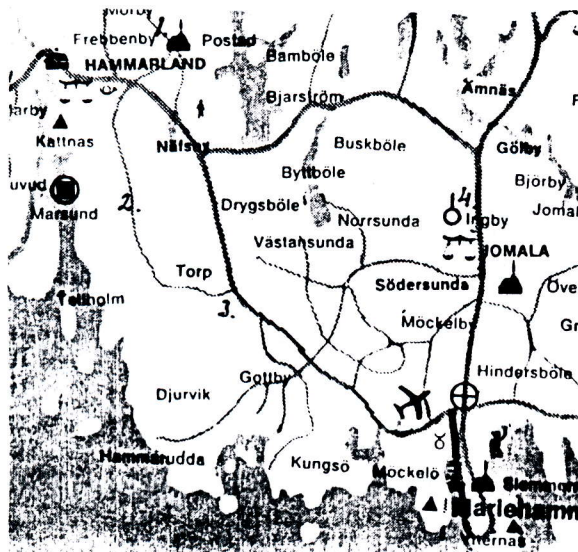
Ahvenanmaalle rantauduimme perjantaina 5.5.1995 klo 15.45. Ajoimme auton laivasta ja etsimme hotellimme. Pikaisen majoittumisen jälkeen lähdimme maastoon. Olimme varanneet kartat käsillemme suunnistusta varten ja lähdimme etsimään ensimmäistä kohdetta.

Perjantai 5.5.1995

Majoittumisen jälkeen käytimme koko valoisin ajan maastossa, 4 tuntia. Ajomatkaa kertyi 67 km ja kohteita oli yhteensä 10, kivikautinen asuinpaikka, metallikautisia kalmistoja sekä asuinpaikka/verstaas.

Tässä esittelemme retkikohteiksi neljä.

Ajomatkan aikana huomasimme Ahvenanmaan luonnon rehevyyden. Valtavat valkovuokko ja kevätesikko lehdot, kasvisto oli runsas. Esihistoriaretken ohessa pyrimme olemaan monipuolisia, katsoimme niin alas kuin ylöspäinkin. Hankimme evästarpeita ja ensimmäisessä kohteessa olimme klo 16.40.

PRÄSTGÅRDEN 1.

SAMUELSTORP 2.

INGBYBERGET 4.

TORP,
ÖSTANTRÄSK 3.

1 Hammarlandin kirkon ympäristö.

Prästgården 1, jossa kumpuhautoja 33 ja kivistä röykkiötä 10. Ne on ajoitettu vuosille 400 eaa - 1000 jaa. Alue kosteaa sekametsää. Haudat näkyivät hyvin, koska siellä oli tehty metsänraivausta. Niiden rakenteista sai monipuolisen kuvan. N. 300 m Stenbackan talosta polkua pitkin länsilounaaseen.

Prästgården 2, kumpuhautoja 32, 400-1000 jaa. Hammarlandin kirkon vieressä aidatulla niittyalueella. Helppo löytää ja selvästi näkyvillä erikokoisia kumpuhautoja aivan tien vieressä. Kirkon ympäristössä useita muitakin hauta-alueita, mutta nämä olivat kaikkein selkeimpiä.

2. Samuelstorp. Ahvenanmaan suurin pronssikaudelle (1500-400 eaa) ajoitettu röykkiö. Näyttävän näköinen ja helppokulkuinen, aivan tien vieressä. Halkaisijaltaan 30 m. Suuri kivirakennelma on kuitenkin melko epäsäännöllinen, joten voi olla, että rakennelma on alunperin koostunut useista erillisistä haudoista, jotka on myöhemmin rakennettu yhdeksi suureksi jättiläishaudaksi.

Siitä otettiin pitkään kiviä täytteeksi muualle, ja sellaisen yhteydessä 1946 löydettiin lähes ehjä suuri saviastia kivien joukosta. Vaikka ruukun pinta on voimakkaasti murentunut, se lasketaan yhdeksi harvoista varmoista keramiikkalöydöistä myöhemmältä pronssikaudelta. N. 75 m itään, tienoilla puolella, on hiekkaisella rinteellä asuinalue, joka luultavasti kuuluu samaan hautaan, keramiikkalöytöjen perusteella.

Samuelstorpista löytynyt
saviastia

3. Torp, Östanträsk. Alueella 51 hautakumpua, ajoitus 400-1000 jaa. Näyttävä, eri kokoisia ja muotoisia kumpuja, helppokulkuinen. Se sijaitsee Södergårdin asuintalosta (Torp:n risteys), 500 m etelään, matalalla mäellä jossa hyvin hoidettu laidunalue.

4. Ingby, Ingbyberget. Kaksi pronssikautista isokokoista röykkiötä, joihin on otettu kiviaines vieressä olevasta kivipellosta. Se sijaitsee n 300 m länteen Goldbyntiestä, mäen korkeimmalla kohdalla 75 m pirunpellosta etelään.

Hyvin mielenkiintoinen luonnonalue, jota hoitaa paikallinen asukasyhdistys. Mäellä on röykkiöiden lisäksi vaikuttava, hyvin laaja pirunpelto, syvä rotko ja pieni luola, jota kutsutaan tonttukirkoksi. Kallion päällä levähdyspaikka, jossa penkkejä ja pöytiä. Paikalta mahtava näköala itään päin Ingbyn alangolle.

Heimo ja Matti

Kentältä poimittua 3 kertoo mm. kampakeramiikan linnunkuvista ja Aurajokilaakson viljanviljelystä

Museoviraston arkeologian osasto on jälleen koonnut kirjoitelmia arkeologian alalta yksien kansien väliin. Kentältä poimittua 3. sisältää lyhyitä artikkeleita ja esittelyjä mm. Museoviraston kenttätöistä, löydöistä ja käytetyistä työmenetelmistä.

Artikkeliain aiheita ovat Rääkkylän joutsenet ja muut kampakeramiikan linnunkuvat, Kuhmon Vasikkaniemen asuinpaikkavyöhykkeen tutkimus- ja tulkintaongelmat, Lieksan kaivaustutkimusten 1991-1993 tuomat lisät Pielisen alueen esihistoriaan, Kaarinan Hultskio - varhaismetallikauden ja vanhemman rautakauden kohtauspaikka, suorakaiteen muotoiset kivilatomukset Pohjois-Suomessa, pyyntikuopan ajoittaminen, Kaarinan Muikunvuoren muinaistieteelliset tutkimukset 1990-1993, Tyrvään Vanhankirkonniemen ja Rautajoen kartanon alueen inventoinnit Vammalassa, Alajärven liruun rautakautinen löytö, Hämeenlinnan Varikonniemen asuinpaikan palaneen saven analyysi, Liedon Rähälän - rautakaudelta 1800-luvun puoliväliin asutun kyläpaikan - tutkimukset ja niihin liittyvät ongelmat, Liedon Rähälän keskiaikaisen asuinpaikan viljavarasto sekä geomorfologisen analyysin soveltaminen arkeologiaan.

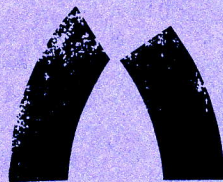
Museoviraston arkeologian osaston julkaisuja 6

KENTÄLTÄ POIMITTUA 3

Kirjoitelmia arkeologian alalta (1996)

Toimittaja Helena Ranta

127 sivua, nid., ISBN 951-616-005-0, ISSN 1239-5765, 60 mk

Museoviraston julkaisuja myy Suomen kansallismuseo, Mannerheimintie 34, Helsinki. Myös postiennakolla. Tilaukset ja tiedustelut puh. (90) 40 501/Julkaisujen myynti tai sähköpostilla osoitteella Pirjo.Utti@NBA.fi

Kesän 1996 arkeologisten kenttätöiden esittely
Turun linnassa pidetään maaliskuussa 1997
Tarkempia tietoja Arkeologia NYT! - Arkeologi NU! 1/97.

KAARINAN MUINAISPUKU

Mikä loisi paremman kuvan yhteyksistä satojen vuosien takaisen elämän ja oman aikamme välillä kuin omin silmin nähty, käsin kosketeltavissa oleva muinainen asu. Kuinka muinaispuku puetaan ylle, korujen merkitys asukokonaisuudessa, siinä pari asiaa, joissa on eroja verrattuna nykypäivään. Vai onko?

Tutkija

Jaana Riikonen

kertoo muinaispuvun rekonstruoimiseen johtaneesta tutkimuksesta, asukokonaisuuden valmistamisesta sekä pukee ylleen Kaarinan muinaispuvun.

Ma 3.2.1997 klo 19.00

KURALA KYLÄMÄKI, KOKEILUVERSTAS

LOUNAIS-SUOMEN RANNIKON VARHAIS-METALLIKAUTISET HAUTARÖYKKIÖT

Kallion laella, paikalla, josta näkee kauas ja joka näkyy kauas, sijaitsee muistomerkki. Se on aikansa tapaan koottu kivistä, kunnioitetun, tärkeän, pelätynkin ihmisen muistolle. Hautaröykkiön sijainnilla oli tärkeä merkitys, ne ovat usein seudun komeimmilla paikoilla. Arvostukset vain ovat vaihdelleet aikojen kuluessa. Kiviröykkiöiden hajottaminen, ryöstelytarkoituksessa tai huvin vuoksi, ei aina ole riittänyt vaan kaatopaikaksi kaikelle tarpeettomalle rojulle on joutanut moni alkuaan hartaudella vaalittu muistoröykkiö. Hautaröykkiöitä tutkimalla pyritään selvittämään niiden ihmisten oloja ja yhteyksiä ympäröivään maailmaan, jotka aikanaan pystyttivät näitä muistomerkkejä.

Tutkija

Juha-Matti Vuorinen

kertoo Lounais-Suomen varhaismetallikautisista hautaröykkiöistä

Ma 3.3.1997 klo 19.00

KURALA KYLÄMÄKI, KOKEILUVERSTAS